

Časopis pro pěstování matematiky

František Fabian

K sedmdesátým narozeninám prof. Dr. Jaroslava Janko DrSc

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 89 (1964), No. 1, 117--122

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/117488>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1964

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY

K SEDMDESÁTÝM NAROZENINÁM
PROF. DR. JAROSLAVA JANKO DR SC

FRANTIŠEK FABIAN, Praha

Formování matematické statistiky jako vědy a její prudký rozmach u nás [1], [2], zejména po druhé světové válce, je neodlučitelně spjat se jménem profesora Jaroslava Janko (narozen 3. 12. 1893), jehož sedmdesáté narozeniny jsme loni oslavili. Během života prof. Janko se tento progresivní matematický obor pozvolna, ze zcela nepatrných počátků vyvinul v rozsáhlou matematickou disciplinu, kde úroveň našich odbor-

níků v řadě oblastí této vědy snese mezinárodní měřítko; je nepochybné, že je to mezi jiným i výsledkem obětavé práce prof. Janko a jeho školy.¹⁾

Oblast působnosti prof. Janko byla velmi široká. Jeho první vědecká práce se týká oboru teoretické fyziky. Je to disertační práce psaná na téma „O elektromagnetických kmitech koaxiálních válců kruhových“. Již v této době ho však zaujala aplikovaná matematika, která v době jeho studia a prvních vědeckých bádání byla u nás oblastí matematiky v podstatě velmi opomíjenou. Začíná proto zaměřovat svoje úsilí na tento důležitý úsek matematiky a soustřeďuje svoji pozornost na spojení matematické teorie s praxí v oblasti pojistné matematiky.

Přes počáteční nedůvěru, se kterou se na teorii pravděpodobnosti a matematickou statistiku hledělo, našly si tyto vědy celkem nedlouho po svém vzniku rozsáhlé pole působnosti. Podobně jako skoro ve všech ostatních zemích, prvního principiálního uplatnění a zajištění svého vývoje našly i u nás v oblasti pojistné matematiky na straně jedné a ekonomické statistiky na straně druhé. Zvláště první oblast se jevila typickou pro zkoumání zákonitostí náhodných hromadných jevů.

Vstupem na vysokou školu r. 1929 začíná těžiště celoživotního díla prof. Janko jako obětavého učitele, jako neúnavného propagátora matematicko-statistických metod v nejrůznějších oblastech aplikací.

Po druhé světové válce dosáhly teorie pravděpodobnosti a matematická statistika velmi prudkého rozvoje, a to jak po stránce teoretické, tak po stránce praktické, díky především socialistické industrialisaci, státem široce podporovanému rozvoji věd a konečně i předválečné tradici a nemalému zájmu mladých lidí u nás o tyto vědy.

Jedno z center, které se stalo po r. 1945 kolébkou nynějšího stavu a stadia vývoje matematické statistiky u nás, byla Vysoká škola speciálních nauk na ČVUT v Praze, kde prof. Janko jako vedoucí Ústavu pojistné matematiky a matematické statistiky dosáhl zařazení specialisace matematické statistiky mezi samostatné čtyřleté studijní obory. Hlavním zaměřením této specialisace se postupně stala teorie pravděpodobnosti a matematická statistika a jejich aplikace převážně na technické vědy. Kolem r. 1950, kdy byla hojně diskutována otázka vztahu mezi ekonomickou a matematickou statistikou, došlo k odpojení pracovišť, která se zabývala převážně statistikou ekonomickou. Během doby historie ukázala, že názor prof. Janko a jeho spolupracovníků na velký význam teorie pravděpodobnosti a matematické statistiky v podstatě ve všech oblastech lidského bádání byl správný, a je především jejich zásluha, že likvidátorské tendence, hláсанé kolem let 1949–1953 a někde ještě i později, v oblasti matematické statistiky a jejich aplikací byly úspěšně překonány. Díky tomu mohl pak zejména po roce 1952, kdy bylo na Matematicko-fyzikální fakultě KU v Praze zřízeno jednotné pracoviště teorie pravděpodobnosti a matematické statistiky ve formě katedry matematické statistiky, nastat mohutný rozmach tohoto progresivního oboru. Prvním vedoucím katedry se stal akademik J. Novák a členy katedry byli pracovníci v teorii pravdě-

¹⁾ Podrobný článek o životě a díle profesora J. JANKO byl otištěn v Časopise pro pěstování matematiky, roč. 79, 1954, 181–185. (Viz [3].)

podobnosti a v matematické statistice z matematicko-fyzikální fakulty KU a Vysoké školy speciálních nauk ČVUT. V r. 1956 převzal vedení katedry prof. Janko za tímto akademik Novák se soustředil na budování a další rozvoj dnes již rovněž ve svého oddělení počtu pravděpodobnosti a matematické statistiky v Matematickém ústavu ČSAV.

Funkci vedoucího katedry matematické statistiky na matematicko-fyzikální fakultě KU zastává prof. Janko dodnes. Prof. Janko byl iniciativním vedoucím v experimentální statistice. Vždy vedl své spolupracovníky – členy ústavu a potom katedry k soustavné spolupráci s mimofakultními pracovišti, k řešení pro praxi významných úkolů a sám poskytoval velkou řadu odborných konzultací. Toto zaměření se projevovalo velmi silně i v celém učebním procesu a učebních plánech specializace na matematické statistiky; zaměření se ukázalo správným a umožnilo posluchačům mimo jiné i rychleji se zapojit v praktickém životě.

Vedle působení na vysoké škole byl prof. Janko čelným iniciátorem v prosazování matematicko-statistických metod v praxi nejrozmanitějšího zaměření. Mnoho času a úsilí věnoval propagaci statistických metod ve výrobě a výzkumu. Má nepočítaně velké zásluhy o budování matematicko-statistických středisek mimo vysoké školské učiliště. Šlo především o pracoviště v oblasti těžkého a přesného strojírenství, slaboproudé elektroniky, potravinářského a lehkého průmyslu, o pracoviště výzkumu lékařského atd. Pracovníky všech těchto pracovišť se postupně stávali absolventi nejprve studia na universitě a na technice, později spojeného universitního a technického směru na Karlově universitě. Pod vedením prof. Janko byla vychována velká řada vysoce kvalifikovaných odborníků zaujímajících dnes významné postavení na školách, výzkumných ústavech a v praxi. Tím byla také vytvořena široká základna pro efektivní využití a uplatnění dalších absolventů matematicko-statistické specializace.

Během tohoto období, po druhé světové válce, vydal prof. Janko řadu skript z pojistné matematiky a matematické statistiky, statistických tabulek a napsal velkou řadu pojednání, týkajících se zejména aplikací matematické statistiky v nejrůznějších oblastech praxe.

V současné době připravuje prof. Janko s kolektivem katedry matematické statistiky knihu o matematické statistice a druhé rozšířené vydání „Statistických tabulek“ z r. 1958. Rozsáhlé „Statistické tabulky“ prof. Janko, vydané r. 1958 v nakladatelství ČSAV knižně, byly vyvrcholením série tabulek vydaných tímž autorem. Tato publikace vznikla z potřeby jednak stále rostoucího počtu matematických statistiků, působících v nejrůznějších oblastech praxe, jednak stále rostoucího počtu odborníků jiných oborů, majících stále větší zájem o aplikace matematické statistiky ve svých oborech a jako jedna z učebních pomůcek při výchově matematických statistiků. Vysokého ohodnocení těmto tabulkám se dostalo i tím, že byly v r. 1961 vydány v SSSR jako jedny z nejlepších tabulek v této oblasti matematiky vůbec.

Prof. Janko působil v řadě zahraničních i našich vědeckých společností. Byl předsedou Jednoty pro vědy pojistné, místopředsedou Statistické společnosti, členem ředitelství stálého výboru mezinárodních kongresů aktuárských v Bruselu atd. Rovněž

na Vysoké škole speciálních nauk a potom na matematicko-fyzikální fakultě byl neustále členem řady komisí a zastával řadu funkcí. Mezi jiným byl děkanem Vysoké školy speciálních nauk při ČVUT (1937 – 1938, 1946 – 1947) a v r. 1961 – 1962 zastával funkci proděkana na matematicko-fyzikální fakultě KU. Byl předsedou matematické komise od jejího zřízení do r. 1962 na matematicko-fyzikální fakultě KU a rovněž byl pověřen vedením komise pro zřízení studia numerické matematiky na matematicko-fyzikální fakultě KU a vypracováním programu pro toto studium.

Jako člen řady důležitých komisí, vědeckých společností, rad výzkumných ústavů, jako akademický funkcionář vždy významně přispíval k organizaci a řízení pedagogického a odborného života jak na vysokých školách tak v celostátním měřítku. V r. 1956 byl jmenován doktorem fyzikálně-matematických věd.

Celoživotní dosavadní vědecká, pedagogická a veřejná práce prof. Janko, charakterisovaná bezprostředními zásluhami o zavedení, propagaci a rozvoj matematické statistiky v Československu, a dlouholetá úspěšná činnost na vysokých školách zaslouží si našeho největšího uznání a bude jistě oceněna celou budoucí historií matematické statistiky v ČSSR.

Literatura

- [1] *Janko J.*: Applied Statistics Training in European Countries, special report for Czechoslovakia. Bull. de l'inst. inter. de statistique, 33e sess. 1961, 1–17.
- [2] *Fabian F.*: Matematická statistika v ČSR. Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, IV, č. 6, 1959, JČMF, 658–664. Vyšlo také v časopise Wiss. Zeitschrift Humboldt-Univ. Berlin, IX (1959–1960), 699–703.
- [3] *Truksa L.*: Šedesát let prof. dr. Jaroslava Janko. Čas. pro pěstování matematiky, 79 (1954), č. 2, 181–185.

SEZNAM PRACÍ PROF. DR. JAROSLAVA JANKO

Přehled zkratek

<i>Č. M. F.</i>	Časopis pro pěstování matematiky a fyziky
<i>R. A. V.</i>	Rozpravy české akademie věd a umění, II. tř.
<i>St. V.</i>	Československý statistický věstník
<i>St. O.</i>	Statistický obzor
<i>P. O.</i>	Pojistný obzor
<i>R. V. P.</i>	Rozpravy jednoty pro vědy pojistné
<i>A. V.</i>	Aktuárské vědy
<i>S. R.</i>	Sociální revue
<i>H. L.</i>	Hutnické listy
<i>P. H.</i>	Podnikové hospodářství
<i>S. M. A. P.</i>	Sborník Masarykovy akademie práce
<i>A. S.</i>	Le assicurazioni sociali — Roma
<i>R. I. T.</i>	Revue International du travail — Genève
<i>T. 8. I. C. A.</i>	Transactions of the 8. International Congress of Actuaries — London
<i>C. R. II. C. A.</i>	Comptes rendus du onzième congrès international d'actuares — Paris
<i>C. R. I. St.</i>	Comptes rendus de la 24. session de l'institut international de statistique — Prague

- C. R. 4. C. Comptes rendus de la 4. conférence pour l'assurance des vies tarées — Paris
 A. F. R. N. Acta facultatis rerum naturalium universitatis Comenianae Mathematica — Tom I
 T. I. P. C. Transactions of the first Prague conference on Information theory, statistical decision functions, random processes

A. VĚDECKÉ PUBLIKACE PŮVODNÍ

1. O elektromagnetických kmitech koaxiálních válců kruhových. *R. A. V.* 1915, roč. 14, č. 9, 1–18.
2. Poznámky k naší cenové statistice. *St. V.* 1921, roč. 3, č. 2–4, 71–81.
3. Životní míra — existenční minimum. *S. R.* 1922, roč. 3, 185–193.
4. O formě tarifů. *Č. M. F.* 1924, roč. 53, č. 4, 21 stran.
5. Rozbor některých československých tarifů (zvláště daňových). *P. O.* 1924, roč. 3, č. 31, 15 stran.
6. Koeficient korelace v homográdní statistice. *Č. M. F.* 1926, roč. 55, č. 2, 160–164.
7. Nezaměstnanost jako pojistné riziko v souvislosti se studiem konjunktury. *S. R.* 1926, roč. 7, č. 4, 306–313.
- 8a. The periodicity of morbidity and unemployment. *T. 8. I. C. A.* 1927, IV-F, 217–225.
- 8b. Periodicity morbidity a nezaměstnanosti. *R. V. P.* 1927, č. 6, 89–96.
9. Les fluctuations saisoniers du chômage en relation avec quelques phénomènes économiques et sociaux. *R. I. T.* 1927, roč. 16, č. 2, 21 stran.
10. K teorii reprezentativní metody. *Č. M. F.* 1928, roč. 57, č. 3–4, 286–290.
11. Užití základních čísel při úrokové míře i pro výpočet hodnot důchodů při úrokové míře i' . *P. O.* 1929, roč. 8, č. 86 a 87, 40–51, 80–87.
12. Některé nové metody ve statistice úmrtnosti. *R. V. P.*, řada první, č. 5, 27–61.
13. Kritický rozbor mezinárodního srovnávání kupní síly mezd. *St. O.* 1931, roč. 12, 71–75.
14. Konstrukce úmrtnostních tabulek obyvatelstva na podkladě sčítání lidu. *St. O.* 1931, roč. 12, č. 3–4, 12 stran.
15. La disoccupazione e la morbidità. *A. S.* 1932, roč. 8, č. 2, 20–27.
16. Technické užití klasifikace statistických charakteristik. *R. V. P.* 1934, č. 13, 18–31.
17. O jednotné úpravě statistického štítku. *C. R. 3. I. C.* 1934, 11 stran.
18. Méthodes statistiques permettant une estimation préalable de la mortalité pour les vies tarées. *C. R. 4. C.* 1937, 8 stran.
19. Les méthodes de réassurance en Tchécoslovaquie. *C. R. II. C. A.* 1937, sv. I, 433–446.
20. Le taux annuel d'accroissement de la population. *C. R. I. St.* 1938, XIV. Session, 6 stran.
21. Sur les taux de reproduction de la population en Tchécoslovaquie. *St. O.* 1938, roč. 19, č. 7–8, 287–318.
22. Míry reprodukce obyvatelstva, sestrojené podle dat naší populační statistiky. *St. O.* 1939, roč. 20, 221–243.
23. Methody zajišťování. *R. V. P.* 1940, č. 20, 43–53.
24. Ověřování statistických hypotéz. *R. V. P.* 1940, č. 21, 69–78.
25. Homogenita statistického souboru. *St. O.* 1940, roč. 21, č. 9–10, 239–263.
26. Poznámky k hypotekárnímu pojištění životnímu. *R. V. P.* 1941, č. 22, 7–19.
27. Statistika v plánovaném hospodářství. *St. O.* 1946, roč. 26, č. 1, 9–19.
28. Tarif tvárný v životním pojištění. *P. H.* 1946, roč. 1, 18–34.
29. Difference equation of the policy reserve. *A. V.* 1949, roč. 8, č. 2, 68–75.
30. Práce strojů rozšířením funkce organismu. *S. M. A. P.* 1951, roč. 25, č. 3, 4, 201–215.
31. K otázce statistické indukce. *A. F. R. N.* 1956, Tom. I, Fasc. IV–VI, 149–154.
32. Použití analýzy rozptylu k rozboru výsledků pokusů. *H. L.* 1957, roč. 12, č. 5, 423–430.
33. Characterization of several decision functions. *T. I. P. C.* 1957, s. 8 (NČSAV Praha).

B. KNÍŽNÍ PUBLIKACE

1. O nezaměstnanosti v Československu (statistická studie). Publikace Sociálního ústavu, č. 25 1926, 1—109.
2. Tabulky k numerickým metodám početním a matematické statistice. Spolek posluch. poj. techniky na ČVUT, 1931, 34 stran.
3. Základy statistické indukce. Nákladem Stát. úřadu statistického, Praha 1937, 225 stran.
4. Pojistná matematika — tabulky ke cvičení. Ústav pojist. matematiky při ČVUT, Praha, 48 stran, 1938.
5. Jak vytváří statistika obrazy světa a života I, 1. vydání, Cesta k vědě, svazek 22, JČMF, Praha 1942, 142 stran; 2. vydání, Cesta k vědě, JČMF, Praha 1947, 144 stran.
6. Jak vytváří statistika obrazy světa a života II, 1. vydání, Cesta k vědě, svazek 26, JČMF, Praha 1944, 156 stran; 2. vydání, Cesta k vědě, JČMF, Praha 1948, 164 stran.
7. Politická aritmetika (litografie). Spolek posluchačů vysoké školy obchodní, 1946, 154 stran.
8. Matematické a statistické základy pojistné techniky (litografie), I. díl, Ústav pojistné matematiky při ČVUT, Praha 1946, 202 stran; II. díl, 1947, 138 stran.
9. Matematická statistika I (litografované přednášky). Nákl. Ústřed. komise pro vyd. přednášek při ČVUT, 1949, 217 stran.
10. Základy statistiky (společně s dr. J. Novákem a dr. A. Robkem). JČMF, Praha 1950, 64 stran.
11. Tabulky k matematické statistice. Ústav statistiky a poj. matematiky při ČVUT, 1950 50 str.
12. Tabulky k matematické statistice (rozšířené vydání). SPN, Praha, ČVUT, Fakulta inženýrského stavitelství, 1953, 99 stran.
13. Matematická statistika II (Teorie náhodných výběrů, odhady a některé testy významnosti), litografie. Státní nakladatelství učebnic, Praha 1951, 150 stran.
- 14a. Statistické tabulky. NČSAV, Praha 1958, 252 stran.
- 14b. Statistické tabulky — ruský překlad. Gosstatizdat C. S. U., SSSR, Moskva 1961, 243 stran.

Počet ostatních souborných, referativních a jiných odborných prací zde neuvedených, je přibližně 190. Jsou to odborné články o otázkách hospodářských a sociálních, diskusní příspěvky na mezinárodních sjezdech, na schůzích statistické společnosti československé, referáty o mezinárodních sjezdech statistických, pojistně-technických, matematických, o pracích jiných autorů, recenze, nekrology, jubilejní pocty, hesla do naučných slovníků a některé samostatné publikace, jako historie československé statistické společnosti.

Tyto články jsou publikovány jednak v uvedených časopisech, jednak v zahraničních publikacích: Bulletin de Comité permanent des Congrès internationaux d'actuares — Bruxelles; Atti del dezimo congresso internazionale degli attuari — Roma; Zentralblatt für Mathematik und ihre Grenzgebiete — Berlin; Mathematical Reviews; Реферативный журнал; Comptes Rendus du neuvième congrès international d'actuares — Stockholm.

UCTĚNÍ PAMÁTKY AKADEMIKA EDUARDA ČECHA

Dne 29. června 1963 dožil by se soudruh akademik EDUARD ČECH svých sedmdesátin. Zástupci čs. matematických institucí, a to: Vědeckého kolegia matematiky ČSAV, Matematického ústavu ČSAV, Jednoty čs. matematiků a fyziků a matematicko-fyzikální fakulty KU uctili památku akademika E. Čecha položením věnců na jeho hrob v Praze-Vršovicích. Stalo se tak za účasti členů jeho rodiny.

Ve dnech 11. a 12. listopadu 1963 pořádal Matematický ústav ČSAV spolu s matematicko-fyzikální fakultou KU a Jednotou čs. matematiků a fyziků zasedání k nedožitým sedmdesátinám akademika E. Čecha s tímto programem: